

Litteratur

ERIK ANNERS:

Augusti fjorton

Alexander Solsjenitsyns epos om den 2. ryska arméns undergång i slaget vid Tannenberg under det första världskriget (Wahlström & Widstrand) är en av vår tids märkligaste litterära och politiska händelser. Litterärt, därför att boken än mer än hans föregående representerar en renässans för 1800-talets stora ryska epik med Tolstoj som portalgestalt. Detta förhållande är så uppenbart och uppmärksammat att det inte behöver kommenteras här. Lika uppenbart men egendomligt nog föga omvittnat är bokens karaktär av ideologisk stridsskrift i konservativ anda. På detta är det just här så mycket större skäl att ingå.

Men först något om bokens innehåll. För att värja sig mot tvåfrontskrigets hot hade Tyskland en krigsplan, som gick ut på offensiv mot Frankrike, som man räknade med att snabbt krossa, och defensiv med relativt svaga styrkor mot Ryssland. Som motdrag hade fransmän och ryssar avtalat en rysk blixtoffensiv mot Ostpreussen — så förödande stark att ryssarna på några veckor skulle kunna slå ut försvaret av denna provins för att därefter gå över Weichsel mot Berlin. Planen byggde på en kniptångsidé. Från öster skulle en armé anfalla Ostpreussens östra gräns medan en annan, den 2. under general Samsonov, skulle komma från söder. Tyskarna skulle inför detta omfattningshot antingen tvingas självmant gå tillbaka över Weichsel eller också förintas i en jättelik inringning. Geografiskt och strategiskt var planen riktig — rätt utförd kunde den slutat med en katastrof för hela det tyska försvaret i öster. Men de ryska staberna var inte vuxna sin uppgift. Det blev general Samsonovs armé som förintades i ett Cannaslag, som inte skulle få motsvarigheter förrän på ostfronten under andra världskriget.

Solsjenitsyns roman handlar om den tragedi, som drabbade den olycklige Samsonov och hans armé. Båda gjorde vad i mänsklig förmåga stod att utföra de orimliga order, som strömmade över dem från den ryska nordvästfrontens högkvarter. Samsonov be-

gick till sist självmord, och större delen av hans armé stupade eller togs till fånga. Därmed hade tillförsikten till ledningen av den ryska krigsmakten knäckts på ett sätt, som skulle få ödesdigra verkningar i framtiden. Den historiska process, som ledde till kommunisternas oktoberrevolution, började i det ostpreussiska dramat »augusti 14».

Detta är just Solsjenitsyns tes — inte driven med pekpinne men oupphörligen antydd. Hans tillkännagivna avsikt är också att fortsätta denna sentida motsvarighet till Tolstoj »Krig och fred» i ett verk om många delar. Det är tivelaktigt om regimen i Sovjetunionen tillåter honom fortsätta, så till den grad kritisk till marxistisk historie- och samhällssyn som han är. Vid sidan av skildringen av de militära operationerna och striderna för han in ett antal människor och skildringar ur civil miljö, där särskilt samspråk och debatter personerna emellan avspeglar hans egen åskådning. Unga studenter och studentskor, fyllda av vagt radikalt världsförbättrarpatos, får i briljant tecknade konversationer med en författare och en kvinnlig historieforskare lära sig tänka klarare och med större respekt för den historiska traditionen. En fullträff på dåtidens socialrevolutionärer (som drabbar även vår tids mera enkelt funtade vänsterextremister) ger han i en middagsdebatt mellan en fd anarkist, som blivit teknokratiskt inriktad ingenjör, och en krets unga svärmandar. De beskyller honom indignerat för att för alltid ha lämnat de revolutionära metoderna ryggen. Ingenjören svarar stillsamt: »Jag skulle vilja kalla det något annat. Tidigare bekymrade jag mig mest för hur allt som skapats utan min medverkan skulle fördelas. Det som jag nu bekymrar mig för är hur man skapar. Landets bästa hjärnor och händer måste syssla med detta, de svagare hjärnorna får väl ägna sig åt fördelningen. När ett överflöd har skapats, blir ingen tomhänt ens om fördelningen skulle bli fel.»

Även ur själva stridsskildringarna framträ-

der den på en gång manliga och mänskliga livssyn, som är Solsjenitsyns egen. Hans budskap är att tapperhet, ridderlighet och medkänsla väl förenas hos samma människor. Karakteristiskt för hans frihet från chauvinism mitt i all den starka känsla för rysk tradition, som präglar hans bok, är att Samsonovs huvudmotståndare, den tyske generalen von François, får stå som typen för den humane och ridderlige soldaten. Idealmänniskorna för Solsjenitsyn är överhuvud taget de som i sina reaktioner inför tillvaron ger uttryck för religiös attityd, historiskt rotad traditionalism, klart verklighetssinne och förmåga till kylig rationell kritik — allt förenat med god vilja och varm mänsklig förståelse. Bokens persongalleri utgöres av människor som i varierande grad besitter dessa egenskaper. Dess idealgestalt — förenande det mesta av dem men ändock inte tröttsam — är generalstabsöverste Vorotyntsev med hans förtivlade an-

strängningar att avvända katastrofen. Hans motpol är den enda gediget otäcka figuren i romanen, den vänstersocialistiske studenten och fänriken Lenartovitj, som finner det väl förenligt med kampen för socialismen och tanken på den egna säkerheten att desertera från sitt förband, då dess ödestimma är inne. Här har Solsjenitsyn tecknat ett porträtt av den intellektuellt orediga skrånfocken, vars sociala radikalism yttrar sig i förvirrade framtidsvisioner, ytterlig hänsynslöshet mot andra människor och deras värderingar, allt förenat med en varm omtanke om sig själv — en människotyp med särskilt goda förutsättningar att hävda sig i det kommunistiska samhället.

Det är inte att undra på att Kreml förtörnades över Solsjenitsyns Nobelpris. I dag förkroppsligar han en kristen humanism och en historiskt inspirerad konservatism, som spirar i det till synes så förstelnade ryska idélivet.

THEDE PALM:

Arvid Lindmans dagböcker

Till Arvid Lindmans 60-årsdag 1922 skrev Torgny Segerstedt i GHT en av sina berömda artiklar. Man kan inte precis kalla den en födelsedagshyllning. Hyllning sparade Segerstedt för maktmänniskor och högintellektuella: han skrev långt mera positivt om biskop Billing

än om Arvid Lindman. Denne avfärdade han som en disponenttyp — ingenting direkt nedsettande alltså, men litet svårt att säga vad karakteristiken innebar av positivt. »Politiskt tänkande förefaller honom vara ett främmande begrepp.» Det är en hård utsaga om en